

ANALYYSIT

Yhteisöllisyys ja väkivalta: koulusurmien kokeminen paikallistasolla

ATTE OKSANEN – PEKKA RÄSÄNEN

Johdanto

Uudenlainen väkivallan aalto pyyhkäisi Suomeen vuosituhannen alussa. Kauhajoen traaginen kouluammuntatapaus oli monessa mielessä kuin seuraava näytös marraskuun 2007 tapahtumille Jokelassa. Myyrmannin ostoskeskuksessa 2003 tehty pommi-isku pohjusti molempia. Kaikki nämä teot herättivät samanlaisia voimakkaita julkisia kannanottoja, joissa niille etsittiin kuumeisesti yksiselitteistä motiivia. Kuten tiedämme, kysymys tekijöiden lopullisista motiiveista on yhä osittain avoinna. Sanomalehtikirjoituksissa tekoja onkin sittemmin luonnehdittu lähinnä arvaamattomiksi ja käsittämättömiksi.

Vaikka Suomi on kansainvälisten henki- ja väkivaltarikostilastojen valossa väkivaltainen maa, poikkeuksellista huolta ja järkytystä aiheutui siitä, että kaikkien mainittujen tekojen tekijät olivat nuoria aikuisia. Tapauksilla oli myös monia lieveilmiöitä. Esimerkiksi Jokelan jälkeen pelonsekaista ilmapiiriä lietsoivat lukuisat Internetissä levitetty uhkausviestit, joissa eri oppilaitoksia uhattiin samankaltaisilla teoilla. Näitä oli esitettyjen arvioiden mukaan helmikuun loppuun 2008 mennessä tehty 70 kouluun eri puolilla Suomea ja kymmenissä eri kunnissa (Puustinen 2008, 8–9). Vastaavia uhkauksia on Jokelan jälkeen tehty myös Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa. Kauhajoen tapauksen jälkeen uhkaukset toistuvat välittömästi. Internetin merkitystä ei voida tältä osin väheksyä: toteutuneet ja toteutumatta jääneet uhkaukset saivat nopeasti kansainvälistä huomiota Internetin yhteisö- ja viiteryhmäpalveluiden kautta (esim. *IRC-Galleria*, *You Tube*, *Facebook* ja *MySpace*). Yhteisöllisyys ja vertaisryhmät saavat tässä mielessä uudenlaisia merkityksiä etenkin nuorten kokemusmaailmassa.

Lyhyen ajan sisällä tapahtuneista dramaattisista väkivallanteoista huolimatta maamme sosiaalitehteilijöiden huomio on keskittynyt etupäässä median toiminnan arviointiin (esim. Raittila & al. 2008). Median menettelytavat ovat saaneet näissä kannanotoissa valtavasti kritiikkiä. Psykologisissa ja lääketieteellisissä tutkimuksissa on puolestaan rajauduttu yksittäisten tekojen seurauksiin sekä tekijöiden motiivien arviointiin (esim. Poijula 2004). Tämä tutkimussuuntaus on tuottanut uutta tutkimustietoa trauman kokeneiden ihmisten altistumisesta mielenterveyden häiriöille. Nykytilanteessa perinteinen sosiologinen näkökulma ja paikallisyhteisöissä elävien ihmisten konkreettiset selviytymiskeinot tragediasta ovat jääneet vaille tutkimusta.

Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien jälkeen on tärkeää tutkia paikallisyhteisöjen sopeutumista arkeen, pelkoja ja vuorovaikutussuhteita. Suomessa monet asiantuntijatahot ovat toki aikaisemminkin esittäneet väitteitä, joiden mukaan Jokelan kouluammunnan syyt löytyvät suurelta osin yhteisöllisyyden puutteesta (ks. esim. Hoikkala & Suurpää 2007). Yksinkertaistettuna yhteisöllisyyden puute tarkoittaa ihmisten vastavuoroisuuden tunteiden sekä henkilökohtaisen ja itsensä ulkopuolelle kuuluvan vastuun hämärtymistä. Yhteisöllisyys on silti jäänyt käsitteenä ilman tarkempaa määrittelyä ja ennen muuta empiiristä sisältöä. Varsinaista tutkimusta yhteisöllisyyden merkityksestä poikkeuksellisten väkivaltatilanteiden jälkityön osalta ei ole Suomessa tehty lainkaan.

Tarkastelemme käynnissä olevassa *Arkielämä ja epävarmuus* -tutkimusprojektissamme marraskuussa 2007 tapahtuneen Jokelan ampumavälikohtauksen jälkiseuraamuksia ja keinoja, joilla paikallisyhteisöt palautuvat kriisien jälkeen takaisin arkielämän normaaleihin vuorovaikutussuh-

teisiin. Hankkeemme on osa laajempaa tutkimuskonsortiota *Social Relations and Community Solidarity: An International Comparative Analysis*, jossa verrataan yhteisöllistä toipumisprosessissa sekä Suomessa että Yhdysvalloissa. Jokelaa koskeva ensimmäinen postikyselyaineisto (Räsänen & Oksanen 2008) kerättiin touko-kesäkuussa 2008. Kysely kohdistettiin alueen 18–74-vuotiaille suomenkielisille asukkaille, ja sen vastausprosentiksi saatiin 47 (N = 330). Aineistossa ei ole alhaisesta vastausprosentista huolimatta merkittäviä vinoumia iän tai sukupuolen mukaan.

Pohdimme tässä kirjoituksessa jokelalaisten kokemuksia kouluammunnan kertaluonteisuudesta ja siitä, olisiko tapaus ollut estettävissä. Arvioimme kyselyyn vastaajien kokemuksia sukupuolen, asuinalueeseen sitoutumisen sekä aikaisempien väkivaltakokemusten ja mielialan valossa. Kirjoituksen tarkoituksena on arvioida paikallisyhteisön kokemuksia sen toipumisprosessin alkuvaiheessa. Pohdimme erityisesti asuinalueeseen sitoutumisen ja optimistisen elämänasenteen roolia toipumisprosessissa.

Väkivaltakokemukset ja yhteiskuvallisuus

Dramaattisia tapahtumia käsittelevissä tutkimuksissa on usein korostettu, että katastrofit eivät suinkaan aja yhteisöjä romahduksen tilaan, vaan hädän hetkellä yhteisöllisyyden merkitys korostuu (esim. Drabek 1986; Quarantelli & Dynes 1977; Sweet 1998). Ajatus on johdettu sosiologian klassikoilta, Émile Durkheimilta ja Georg Simmeliltä. Durkheim (1893/1967, 98–103) teki huomion rikollisuuden vastustamisen tuottamasta solidaarisuudesta. Simmelin (1908/1968, 186–255) mukaan taas konfliktit ovat lähtökohtaisesti ryhmiä dynamisoivia ja yhdistäviä voimaresurseja. Klassikoiden esittämiä ideoita yhteisöllisyyden vahvistumisesta yhteiskunnallisissa poikkeustiloissa voidaan pitää hyvin yleisluonteisina. Ideoita onkin vaikea soveltaa sellaisenaan konkreettisissa tutkimuksissa, vaikka niiden perusajatukset toisaalta heijastuvat monista tutkimuksista.

Amerikkalaisessa väkivallan kokemuksesta koskevassa tutkimuksessa on keskitytty erityisesti luonnonkatastrofeihin ja onnettomuuksiin (esim. Barton 1969; Erikson 1976) ja viime aikoina terroristi-iskujen jälkeisiin tapahtumiin (esim. Abrams & al. 2004; Turkel 2002). Katastrofin luon-

ne on omiaan vaikuttamaan reaktioiden voimakkuuteen ja yhteisön tuntemaan solidaarisuuteen. Esimerkiksi luonnonkatastrofista toipuminen on psyykkisesti helpompaa kuin yhteisön turvallisuutta järkyttäneestä terroristi-iskusta (Collins 2004, 55).

Kouluväkivalta on ilmiönä saanut enemmän huomiota erityisesti Columbinen vuoden 1999 koulusurmien jälkeen (Kimmel & Mahler 2003; Thompkins 2000) ja viimeksi Virginia-Techin kouluammunnan jälkeen (Ryan & Hawdon 2008). Kouluammunnasta tekee erityisen vaikean tutkimusaiheen se, että tekijä tulee yleensä yhteisön sisältä ja on nuori, mikä herättää yleensä moraalisen paniikin nuorten hyvinvoinnista. Kyseiset teot herättävät usein suoran pohdinnan paitsi nuorten keskinäisistä suhteista myös aikuisten ja nuorten suhteista. Nuorten tekemä väkivalta näyttää hyvin suoraan yhteiskunnallisena ongelmana ja on suhteellisesta vähäisyydestään huolimatta esillä näyttävästi niin lööpeissä kuin päivänpolitiikassa (esim. Harrikari 2008; Oksanen 2008).

Toipumisprosessin osalta sosiaalitieteelliset tutkimustulokset ovat osittain epäjohdonmukaisia. Hypoteesina on usein esitetty, että solidaarisuus lisääntyy välittömästi katastrofin jälkeen ja pysyy korkealla tasolla korkeintaan jonkin aikaa, mutta alkaa laskea melko pian. Alun perin Charles Fritzin (1961) esittämä ajatus terapeuttisesta yhteisöstä on ollut kantava osa tutkimuksia. Yhteisöllisyyden ja kiinteiden vuorovaikutussuhteiden oletetaan edistävän psykologista selviytymistä ja traumasta toipumista. On myös mahdollista, että paikallisyhteisöllisyyden merkitys saattaa kohdata itsessään voimakkaampia ongelmia, jotka johtuvat esimerkiksi psykologisesta stressistä ja lisääntyneen sosiaalisen koheesion tuottamista ongelmista. Joka tapauksessa kuva sosiaalisen toipumisprosessin eri vaiheista ja vaikutuksista on nykytutkimuksen valossa puutteellinen. Keskeinen syy tähän on siinä, että pitkän aikavälin seurantatutkimukset paikallisyhteisöjen toipumisprosessista ovat harvassa. (Sweet 1998, 322; Webb 2002, 89, 92.)

Psykologit ovatkin tehneet omissa seurantatutkimuksissaan yhteiskuntatieteilijöitä systemaattisempia selvityksiä. Suomessa varsinaisia seurantatutkimuksia on tehty esimerkiksi Lapuan patruunatehtaan räjähdysten, Estonian uppoamisen, Jyväskylän junaonnettomuuden ja Myyrmannin pommiräjähdysten jälkeen. Tulosten mukaan

erityyppisten onnettomuuksien traumatisoivuudessa on selviä eroja. Väkivaltaiset iskut koetaan paljon henkilökohtaisemmin, ja niistä toipuminen on selvästi vaikeampaa. Esimerkiksi Myyrmannin pommiräjähdyksen yhteydessä trauma-peräinen stressi ei ollut alentunut vielä vuoden jälkeenkään. (Poijula 2004, 56–57; 67–68.)

Yksinkertaiset sosiologiset väittämät solidaarisuuden lisääntymisestä ja sosiaalisen tuen parantavasta voimasta saattavat olla pahimmillaan näihin epäuskottavia. Näin on silloin, mikäli väkivallan haavoittamia yhteisöjä arvioidaan psykologisten seurantatutkimusten kriteereillä. Tästä huolimatta on muistettava, että psykologiset tutkimukset koskevat yleensä yksinomaan tragedioiden välittömiä uhreja eivätkä tarkastelun kohteena olevia väestöryhmiä kokonaisuudessaan. Käynnissä olevan tutkimusprojektimme tarkoituksena on tuottaa lisäinformaatiota juuri koko paikallisyhteisön kannalta.

Tarkastelemme seuraavassa Jokelan ampumistapaukseen liittyviä kokemuksia alueen aikuisväestön keskuudessa. Tuloksia on mahdollista arvioida yhteisön läpikäymän selviytymisprosessin alustavina indikaatioina.

Miten koulusurmat koettiin?

Jokelan kouluammunta koettiin paikallistasolla erittäin traagisena. Kyselyyn vastanneista peräti kolmannes (33,8 %) ilmoitti, että joku heidän tuttavansa tai läheisensä kuoli tapauksessa. Tätä osuutta voidaan pitää huomattavan suurena, joskin Jokelan tapauksen erityinen dramaattisuus on voinut vaikuttaa siihen, että vastaajat ovat olleet taipuvaisia ajattelemaan tavallista henkilökohtaisemmin. On lisäksi mahdollista, että vastaajiksi on saattanut valikoitua hieman enemmän oma-kohtaisesti tapauksen kokeneita ihmisiä.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan kriisin merkitystä oman elämänhallintansa kannalta kahden kysymyksen avulla. Nämä kysymykset olivat: ”*Oliko Jokelan ammuntatapaus mielestäsi yksittäinen tragedia?*” ja ”*Olisiko tapaus ollut estettävissä?*”. Vastaukset merkittiin lomakkeelle vastausvaihtoina ”*kyllä*” tai ”*ei*”. Vastauksien prosenttijakaumat esitetään taulukossa 1.

60 prosenttia vastaajista koki Jokelan kouluammunnan yksittäiseksi tapaukseksi. Tämä on mielenkiintoinen havainto siksi, että tapausta verrattiin mediassa usein Myyrmannin pommiräjäh-

dykseen ja ulkomailla sattuneisiin tapahtumiin (esim. Oksanen 2008; Raittila & al. 2008). Toisaalta vain hieman yli 40 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että tragedia olisi ylipäänsä ollut estettävissä. Tätäkin voidaan pitää verrattain yllättävänä löydöksenä, koska maamme hyvinvointipolitiikassa on perinteisesti korostettu ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Myös Jokelaa koskevilla julkisissa kannanotoissa on peräänkuulutettu lisäresursseja kouluterveydenhuoltoon ja mielen-terveystyöhön.

Kuten tunnettua, survey-tutkimuksissa yksittäisten kysymysten arviointitavat vaihtelevat vastaajasta toiseen. Esimerkiksi tragedian ymmärtäminen yksittäistapaukseksi ei välttämättä tarkoita kaikkien mielestä, että tragedioita sattuisi vain yksi. Vastaavasti käsitys siitä, että tapaus olisi ollut estettävissä, saattaa yhden mielestä viitata yhteiskunnallisiin ja lainsäädännöllisiin vaikutusmahdollisuuksiin ja jonkun toisen mielestä taas tekijän toiminnan kontrollointimahdollisuuksiin. Joka tapauksessa taulukossa 1 esitetyt tulokset osoittavat, että suurin osa jokelalaisista koki kouluammuntatragedian ennalta arvaamattomaksi ja yksittäiseksi sattumaksi.

On todennäköistä, että jakaumat vaihtelevat jonkin verran eri väestöryhmissä. Tarkastelimme tätä kysymystä vastaajan sukupuolen, asuinhistorian pituuden, asuinalueeseen sitoutumisen sekä mielialan ja aikaisempien väkivaltakokemusten valossa. Ikä, siviilisäätö ja kotitalouden rakennetta koskevat tiedot jätettiin tarkastelun ulkopuolelle, koska ne eivät olleet merkitseviä. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että psyykinen mieliala ja aiempi altistuminen väkivallalle ovat yhteydessä siihen, miten yllättävät tragediat koetaan. Masentuneilla ja väkivallan uhriksi joutuneilla reaktiot ovat yleensä muita voimakkaampia (Poijula 2004, 27–28). Lisäksi sosiaalista pääomaa ja solidaarisuutta käsittelevien tutkimusten mukaan sitoutuminen omaan paikallisyhteisöön auttaa yllättävien tapahtumien psyykkisessä prosessoinnissa (Turkel 2002, 70–71). Tässä mielessä asuinpaikkaan sopeutuneiden vastausten pitäisi poiketa vähemmän sopeutuneiden vastauksista. On myös luultavaa, että vastaajan sukupuoli vaikuttaa siihen, kuinka voimakkaasti erilaisiin tragedioihin reagoidaan.

Asuinhistorian pituutta kysyttiin lomakkeessa neliportaisesti (alle vuosi, 1–4 vuotta; 5–10 vuotta; yli 10 vuotta), mutta yhdistimme analyysija varten kaksi alinta luokkaa. Asuinalueeseen si-

Taulukko 1. Käsitetyt Jokelan tragediasta esitettyjen kysymysten mukaan		
	%	(N)
Oliko Jokela yksittäinen tragedia?		
kyllä	60,2	(197)
ei	39,8	(130)
Olisiko tapaus ollut estettävissä?		
kyllä	43,7	(136)
ei	56,3	(175)

toutumista mitattiin paikallisyhteisön kiinteyttä koskevilla kuudella standardoidulla kysymyksellä, jotka koskevat oman asuinalueen arvostusta, yhteistyöhalua paikallisten asukkaiden kanssa ja luottamusta naapureihin (ks. tarkemmin Ryan & Hawdon 2008). Kysymyksistä muodostettu summamuuttuja (Cronbachin alfa = 0,85) jaettiin jakauman mediaaniin perusteella kahtia, ”vahvaan” ja ”heikkoon” sitoutumisasteeseen.

Vastaajan mielialan tarkastelussa käytetään Suomen oloihin muokattua versiota Beckin mielialamittarista (*Beck Depression Inventory Scale*) (ks. Raitasalo 2007). Analyysissa pistearvojen mukaiset mielialakategoriat on yhdistetty dikotomisiksi (”ei masennusta” ja ”vähintään lievä masennus”). Aiempaa altistumista väkivallalle kysyttiin muun muassa rikosuhritutkimuksissa yleisesti käytetyllä kysymyksellä ”*Onko joku tuntematon käynyt viimeisen viiden vuoden aikana kimppuusi tai uhannut sinua niin, että todella pelästyit?*” Vastausvaihtoehtoina olivat ”kyllä” tai ”ei”.

Taulukossa 2 taustamuuttujat on ristiintaulukoitu Jokelan tapauksen kertaluonteisuutta koskevaan kysymykseen. Miehet ovat naisia useammin sitä mieltä, että tapaus oli kertaluonteinen. Myös asuinhistoria vaikuttaa kokemuksiin: pidempään alueella asuneet katsovat useammin, että tapaus oli yksittäinen. Samansuuntaisia eroja on löydettävissä myös asuinalueeseen sitoutumisen perusteella. Vastaajat, jotka ovat voimakkaammin sitoutuneita, mieltävät muita useammin tragedian yksittäiseksi tapahtumaksi.

Sen sijaan masentuneet vastaajat sekä kuluneen viiden vuoden aikana väkivaltaa kohdanneet vastaajat ovat muita useammin sitä mieltä, että kyseessä ei ollut yksittäistapaus. Kaikkien muuttujien jakaumissa on myös tilastollisesti merkitseviä eroja. Toisin sanoen kokemukset ovat erilaisia tarkasteltavien väestöryhmäjakojen mukaan. Entä päteekö tämä myös tapauksen estettävyyttä koskeviin tulkintoihin?

Taulukko 2. Käsitetyt tragedian kertaluonteisuudesta taustatietojen mukaan				
Oliko Jokela yksittäinen tragedia?	Kyllä %	(N)	Ei %	(N)
Sukupuoli**				
mies	67,1	(112)	38,9	(55)
nainen	53,5	(83)	46,8	(72)
Asuinhistoria*				
< 5 v.	53,4	(70)	46,6	(61)
5–10 v.	54,7	(35)	45,3	(29)
> 10 v.	69,2	(90)	30,8	(40)
Asuinalueeseen sitoutuminen*				
vahva	65,1	(121)	34,9	(65)
heikko	53,9	(76)	46,1	(65)
Mieliala***				
ei masennusta	62,6	(166)	37,4	(99)
vähintään lievä masennus	42,9	(21)	57,1	(28)
Joutunut väkivallan uhriksi**				
kyllä	38,9	(14)	61,1	(22)
ei	62,2	(181)	37,8	(108)

Tulkintaohje: *** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$; (ns) = $p < 0,5$ (2-sided Pearson χ^2)

Taulukossa 3 esitetään taustamuuttujien mukainen ristiintaulukointi Jokelan tapauksen estettävyyttä koskevalle kysymykselle. Tulokset ovat erilaisia verrattuna aikaisempaan taulukkoon. Ensinnäkään vastausten jakaumissa ei ole eroja sukupuolen tai asuinhistorian pituuden mukaan. Erot näyttävät pieniltä myös asuinalueeseen sitoutumisen ja väkivallan kohtaamisen valossa. Havaitut erot eivät myöskään ole tilastollisesti merkitseviä, vaikka ne voidaankin tulkita periaatteessa samansuuntaisesti kuin taulukossa 2. Ainoastaan mielialamuuttujan kohdalla ero on tilastollisesti merkitsevä. Masentuneet vastaajat ovat siis muita useammin sitä mieltä, että tapaus olisi ollut estettävissä.

Kuvaileva tarkastelu osoittaa, että Jokelan ampumatapaus koettiin väestöryhmittäin varsin eri tavoin. Kokemukset tapauksen kertaluonteisuudesta vaihtelevat käytettyjen taustatekijöiden valossa huomattavasti enemmän kuin tapauksen estettävyyttä koskevat näkemykset. Ainoastaan vastaajan mielialalla on merkitsevää yhteyttä molempien kokemusten jäsentymiseen. Tätä havaintoa selittää todennäköisesti osin myös toisen kysymyksen muotoilu. Kuten edellä todettiin, eri vas-

Taulukko 3. Käsitukset Jokelan tragedian es-tettävyydestä taustatietojen mukaan.

Olisiko tapaus ollut estet-tävissä?	Kyllä %	(N)	Ei %	(N)
Sukupuoli (ns)				
mies	44,1	(71)	55,9	(90)
nainen	44,1	(164)	55,9	(81)
Asuin-historia (ns)				
< 5 v.	43,3	(55)	56,7	(72)
5–10 v.	46,8	(29)	53,2	(33)
> 10 v.	42,5	(51)	57,5	(69)
Asuinalueeseen sitoutu-minen (ns)				
vahva	40,6	(73)	59,4	(107)
heikko	48,1	(63)	51,9	(68)
Mieliala*				
ei masen-nusta	39,8	(101)	60,2	(153)
vähintään lievä masennus	58,7	(27)	41,3	(19)
Joutunut väkivallan uhriksi (ns)				
kyllä	34,3	(12)	65,7	(23)
ei	44,7	(123)	55,3	(152)

Tulkintaohje: * = $p < 0,05$; (ns) = $p < 0,05$ (2-sided Pearson χ^2)

taajilla esiintyy varmasti paljon toisistaan poikkeavia kantoja sen suhteen, miten kysymyksessä käytetty sanamuoto ”estettävyys” ymmärretään. Tulosten kannalta tapauksen yksittäisluonnetta koskevaa mittaria voidaan pitää käyttökelpoisempänä eri vastaajaryhmiä verrattaessa.

Pohdintaa

Edellä esitetyt tulokset perustuvat poikkileikkausaineistolle, joka kerättiin tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa. Aineistonkeruu toteutettiin noin puoli vuotta Jokelan kouluammuntatapauksen jälkeen. Traagisten tapahtumien seurauksia on tietenkin välttämätöntä tutkia ajallisesti, jotta voidaan selvittää vaiheittain, miten tapahtuman kokeneet kykenevät jatkamaan elämäänsä. Mediassa yksittäisiin tragedioihin liittyvä kohu laantuu yleensä nopeasti, mutta arkielämässä ja ih-

misten mielialoissa vaikutukset saattavat näkyä pitkäänkin.

Paikallisyhteisön selviytymisprosessin tämänhetkessä tilanteessa on merkittävää, että esimerkiksi masennusoireet ja aikaisemmat väkivaltakokemukset jäsentävät Jokelan kouluammuntaan liittyviä kokemuksia. Nämä havainnot kuvaavat sitä tosiasiaa, että yllättäviin tragedioihin reagoidaan eri lähtökohdista ja eri voimakkuudella. Myös välittömiin uhreihin keskittyvissä tutkimuksissa on tuotu esille traumaperäisen stressihäiriön yhteys masennukseen. Esimerkiksi Myrmanin tapaus Suomessa on osoittanut, että toipumisprosessi dramaattisesta väkivallasta on pitkäaikainen myös äärimmäisen herkkä prosessi. On todennäköistä, että nämä tulkinnat ovat osittain ulotettavissa myös välillisen uhrin asemassa olevien kokemukseen.

Toisaalta jokelalaisten suhtautumista tapahtumiin voi pitää melko maltillisena. Suomalaisten suhtautuminen henkirikoksiin ja väkivaltaan on perinteisesti ollut vähättelevää, vaikka maamme sijoittuu väkivaltarikostilastoissa Länsi-Euroopan kärkipäähän. Rikokset ja väkivalta eivät ole horjuttaneet yleistä turvallisuuden tunnetta ja luottamusta. Esimerkiksi kansainvälisissä vertailuissa suomalaiset kokevat suhteellisen paljon luottamusta muihin ihmisiin ja vain vähän turvatomuutta (esim. Räsänen & Kouvo 2007). Suomessa on perinteisesti luotettu poliisiin. Sen sijaan aktiivista väkivallan vastaista kansalaistoimintaa on ollut melko vähän. Tässä mielessä väkivallan esiintyminen on mielletty ennen muuta viranomaistason ongelmaksi.

Yhdysvalloissa kouluammunnat ovat johtaneet pelon ilmapiiriin leviämiseen, kun erilaiset dramaattiset tapahtumat saavat massiivista huomiota televisiossa ja sanomalehdissä. Kansalaisten pelkoihin on vastattu pääasiassa kontrolli- ja turvatoimia kiristämällä. Kuitenkin oppilaitoksissa tapahtuneissa väkivallanteoissa kuolee vain murto-osa kaikista henkirikoksen uhreiksi joutuneista yhdysvaltalaisnuorista (Reddy & al. 2001, 159). Pelon ilmapiiri tuottaa vain lisää riskitilanteita Yhdysvaltojen kaltaisessa maassa, jossa ihmiset pitävät kansalaisoikeutena puolustaa itseään aseina.

On paikallaan huomauttaa, että Yhdysvalloissa korostetaan paikallisuutta ja yksilöllistä vastuuta aivan eri tavoin kuin viranomaistukeen vahvasti luottavassa Suomessa. Saattaa myös olla, että Yhdysvalloissa dramaattisia väkivallantekoja käsitel-

lään yhteisöllisemmin kuin Suomessa. Kulttuuristen erojen tutkiminen onkin ensisijaisen tärkeää.

Yksilöiden hyvinvointi voi rakentua jatkossakin vain osittain viranomaistoiminnan varaan. Erityisesti sosiaalitieteellisen tutkimuksen tulisi ottaa huomioon erilaisten epävirallisten sosiaalisten resurssien ja vuorovaikutusprosessien dynamiikka aiempaa tarkemmin.

Yhteisöllisyyttä ja yhteisöjen sosiaalisia toipumistapoja pitäisi myös tutkia oikeasti – eli empii-

TIIVISTELMÄ

Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka: Yhteisöllisyys ja väkivalta: koulusurmien kokeminen paikallistasolla

Artikkelissa käsitellään marraskuussa 2007 tapahtuneen Jokelan ampumavälikohtauksen jälkiseuraamuksia ja keinoja, joilla paikallisyhteisöt palautuvat kriisin jälkeen takaisin arkielämän normaaleihin vuorovaikutussuhteisiin. Tarkastelun kohteena ovat asukkaiden kokemukset kouluammunnan kertaluonteisuudesta ja siitä, olisiko tapaus ollut estettävissä.

Jokelaa koskeva postikyselyaineisto kerättiin toukokuussa 2008. Kysely kohdistettiin alueen 18–74-

risesti. On selvää, että dramaattisten väkivallanteokojen ja niistä selviämisen yhteydessä yhteisöllisyyteen ja sen kokemiseen liittyy runsaasti erilaisia välittäviä tekijöitä, joita ei ole huomioitu tutkimuksessa tarpeeksi. Käsitteiden operationalisointi ja kyselyissä käytetyt kysymysmuodot asetavat luonnollisesti omat haasteensa tutkimukselle. Tällä hetkellä yhteisöllisyys näyttäytyy liian laiveana ja trendikkäänä terminä, joka on livahtanut vaivihkaa sosiaalitieteellisistä asiantuntijadiskursseista myös politiikkojen lausuntoihin.

vuotiaalle suomenkielisille asukkaille, ja sen vastausprosentiksi saatiin 47 (N = 330). Vastauksia käsitellään sukupuolen, asuinalueeseen sitoutumisen sekä aikaisempien väkivaltakokemusten ja mielialan valossa.

Jokelan kouluammunta koettiin paikallistasolla erittäin traagiseksi tapahtumaksi. Se koettiin väestöryhmittäin myös varsin eri tavoin. Kokemukset tapauksen kertaluonteisuudesta vaihtelevat käytettyjen taustatekijöiden valossa huomattavasti enemmän kuin tapauksen estettävyyttä koskevat näkemykset. Vastaajan mielialalla on merkitsevä vaikutus molempien kokemusten jäsentymiseen.

KIRJALLISUUS

ABRAMS, COURNEY B. & ALBRIGHT, KAREN & PANOF-SKY, AARON: Contesting the New York Community: From Liminality to the “New Formal” in the Wake of September 11. *City & Community* 3 (2004): 3, 189–220

BARTON, ALLEN H.: *Communities in Disaster: A Sociological Analysis of Collective Stress*. Garden City, NY: Doubleday, 1969

COLLINS, RANDALL: Rituals of Solidarity and Security in the Wake of Terrorist Attack. *Sociological Theory* 22 (2004): 53–87

DRABEK, THOMAS E.: *Human System Responses to Disaster*. New York: Springer-Verlag, 1986

DURKHEIM, ÉMILE: *De la division du travail social*. Pariisi: Les Presses universitaires de France, 1893/1967

ERIKSON, KAI T.: *Everything in its Path: Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood*. New York: Simon and Schuster, 1976

FRTZ, CHARLES E.: *Disasters*. Teoksessa: Merton, Robert K. & Nisbet, Robert (toim.): *Social Problems*. New York: Harcourt, Brace & World, 1961

HARRIKARI, TIMO: Riskillä merkityt – lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 2008

HOIKKALA, TOMMI & SUURPÄÄ, LEENA (toim.): *Jokela-ilmiö. Sikerinä nuorisotutkijoiden näkökulmia. Verkkojulkaisuja 17*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2007

KIMMEL, MICHAEL S. & MAHLER, MATTHEW: Adolescent Masculinity, Homophobia, and Violence. *Random School Shootings, 1982–2001*. *American Behavioral Scientist* 46 (2003): 10, 1439–1458

OKSANEN, ATTE: Jokela Connection. Shattering Social Ties and the Risk of Violent Virtual Identities. *Drama: Nordisk Dramapedagogisk Tidskrift* 45 (2008): 2, 20–25

POIJULA, SOILI: Myyrmanin räjähdys – uhrien ja omaisten psyykinen selviytyminen ja hoidon merkitys. *Monisteita* 2004:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004

PUUSTINEN, MARJA: Jokelan jäljet. *Opettaja* (2008): 7, 8–12

QUARANTELLI, ENRICO L. & DYNES, RUSSELL R.: Response to Social Crisis and Disaster. *Annual Review of Sociology* 3 (1977): 23–49

RAITASALO, RAIMO: Mielialakysely: Suomen oloihin Beckin lyhyen depressiokyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 86. Helsinki: Ke-la, 2007

RAITILA, PENTTI & JOHANSSON, KATJA & JUNTUNEN, LAURA & KANGASLUOMA, LAURA & KOLJONEN, KARI & KUMPU, VILLE & PERNU, ILKKA & VÄLIVERONEN, JARI: Jokelan koulusurmat mediassa. *Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisuja sarja A 105/2008*. Tampere: Tampereen yliopisto, 2008

REDDY, MARISA & BORUM, RANDY & BEGLUND, JOHN & VOSSEKUIL, BRYAN & FEIN, ROBERT & MODZELSKI, WILLIAM: *Evaluating Risk for Targeted Vi-*

- olence in Schools: Comparing Risk Assessment, Threat Assessment and Other Approaches. *Psychology in the Schools* 38 (2001): 2, 157–172
- RYAN, JOHN & HAWDON, JAMES: From Individual to Community: The “Framing” of 4–16 and the Display of Social Solidarity. *Traumatology* 14 (2008): 1, 43–51
- RÄSÄNEN, PEKKA & KOUVO, ANTTI: Linked or Divided by the Web? Internet and Sociability in Four European Countries. *Information, Communication & Society* 10 (2007): 2, 219–241
- RÄSÄNEN, PEKKA & OKSANEN, ATTE: Arkielämä ja epävarmuus 2008 -kyselyaineisto. Turku: Sosiologian laitos, Turun yliopisto, 2008
- SIMMEL, GEORG: Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung. Berlin: Duncker & Humblot, 1908/1968
- SWEET, STEPHEN: The Effect of a Natural Disaster on Social Cohesion: A Longitudinal Study. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 16 (1998): 321–331
- THOMPSON, DOUGLAS E.: School Violence: Gangs and a Culture of Fear. *Annals* 567 (2000): 1, 54–71
- TURKEL, GERALD: Sudden Solidarity and the Rush to Normalization: Toward an Alternative Approach. *Sociological Focus* 35 (2002): 73–79
- WEBB, GARY R.: Sociology, Disasters, and Terrorism: Understanding Threats of the New Millennium. *Sociological Focus* 35 (2002): 1, 87–95.